

УДК 811.161.2 + 801.61 + 398.87

Назаров Н. А.,
кандидат філологічних наук
Державний університет телекомунікацій
(м. Київ)

ПРАСЛОВ'ЯНСЬКЕ ПОХОДЖЕННЯ ГУЦУЛЬСЬКИХ СПІВАНОК-ХРОНІК

У статті вперше запропоновано погляд на гуцульські співанки-хроніки як на ще один варіант епосу слов'янських народів, який розвинувся самостійно зі спільного праслов'янського фольклорного спадку і тому має бути розглянутий як епічна традиція, рівнобіжна думам, билинам та південнослов'янським епічним пісням.

Ключові слова: українська мова, мова фольклору, формула, індоєвропейська поетика, праслов'янська поетика

The article suggests revisiting the problem of dating of the Hutsul folklore genre known as spivanky-khroniky, i.e. songs about events. The article claims that they could be rather regarded as an independent development, parallel to the Ukrainian dumas, bylynas, South Slavic epics, nevertheless based on the common-Slavic folklore heritage.

Key words: the Ukrainian language, language of folklore, Indo-European poetics, Common-Slavic poetics

В статье впервые предложен взгляд на гуцульские «спиванки-хроники» как на еще один вариант эпоса славянских народов, который развился самостоятельно из общего праславянского фольклорного наследства и поэтому должен быть рассматриваемым как эпическая традиция, параллельная думам, былинам и южнославянским эпическим песням.

Ключевые слова: украинский язык, язык фольклора, индоевропейская поэтика, праславянская поэтика.

Вступ. Гуцульщина, як і Полісся, в українському фольклорному і мовному ареалі вирізняються надзвичайною архаїкою, що має деякі ретенції, значимі для реконструкції праслов'янського фольклорного стану. Зумовлені вони в обох випадках географічними, і, ймовірно, економічними чинниками.

Гуцульщина привертала увагу дослідників слов'янської фольклорної архаїки, однак глибший, загальнослов'янський і загальноіндоевропейський контекст для виявлення формальних і змістових особливостей цих текстів не залучався.

Співанки-хроніки (далі – СХ) – гірського походження, що чітко усвідомлювали самі виконавці [Грица 1972:64]. Географічно карпатський регіон віддалений як від ареалу побутування північнослов'янського епосу, билин, так і від осередку кобзарства (Полтавщина-Київщина), так і від південнослов'янської епічної традиції. Саме звідси, з території Західної України, бл. VI ст. н. е. емігрували білі хорвати. Далі терени Гуцульщини і південних слов'ян, що переселялися на Балкани впродовж VI–VIII ст., були надовго розірвані Аварським каганатом¹.

За умови здебільшого осілого способу життя гуцулів і їх заняття чабанством, а не землеробством, СХ з великою імовірністю можуть виявитися ще одним, самостійним відгалуження не просто української, а загальнослов'янської епічної традиції.

СХ вважалися «новотворами»: до такого хибного висновку привели дослідників оманлива народна назва жанру («новини»). Однак розвиток історичних досліджень (в широкому розумінні: походження жанру, тексту, мови теж має справу з історичними фактами [Коллінгвуд 1980]) має таку логіку, що з часом, коли стає відомо все більше нових фактів, дослідники схильні поглиблювати хронологію вже відомих раніше фактів, опираючись на новий фактичний контекст.

Окремішність жанру СХ і його відмінності від інших жанрів українського фольклору була достатньо обґрунтована упорядниками збірника [СХ 1972], тому ми скористаємося їхніми результатами, збагативши їх спільнослов'янською та індоевропейською генетичною перспективою, а також типологічними паралелями з неспорідненими генетично епічними традиціями. Необхідно

---

¹На цю обставину в усній розмові нам вказав історик Владислав Водько (Одеський національний університет імені І. І. Мечникова).

локалізувати СХ як явище епічної поезії серед інших епосів слов'ян, і, ширше, індоєвропейців.

Співанки хроніки існували в варіантах, зіставлення яких, за словами упорядників, «дає дуже цінний матеріал для висвітлення процесу імпровізації в ході виконання епічної народної поезії» [СХ 1970:9,43], тому їх можна порівняти за типом із епосом південних слов'ян і інших живих епічних традицій різних народів світу [Путилов 1997; Lord 1971]. Відчуття новизни співанкам якраз і надавала їхня належність до *живої* епічної традиції, яка розвивалася рівнобіжно з більш відомими і дещо раніше (з початку ХІХ ст.) зафіксованими на письмі епічними традиціями слов'янських народів. Виражена імпровізаційність а також низка інших рис, про які йтиметься далі, свідчать не про новизну, а про архаїку гуцульських співанок-хронік, яка дозволяє припустити, що вони представляють окрему епічну традицію, рівнобіжну щодо епосу східнослов'янських народів (дум, билин) та південнослов'янських епічних пісень. Нашим завданням є показати, що вони є фактично недооціненим і недопрочитаним окремим «епічним ідіомом», що по-своєму продовжує ще праслов'янську епічну традицію. Тому актуальною є проблематика типологічної та генетичної локалізації співанок-хронік у часовому та просторовому континуумі слов'янських епосів, що й є головним завданням нашої статті, яка є застосуванням дослідницьких принципів «інтегративної герменевтики фольклору²», висвітленої автором у попередніх публікаціях [Назаров 2015; Назаров 2015а; Назаров 2015б; Назаров 2017] та в розвідках, що перебувають на етапі написання.

Епічні і міфологічні тексти різної довжини вже безперечно існували в спільноіндоєвропейський період. Однак про них ми можемо мати лише загальне уявлення, спираючись на спільний поетикальний запас клішованих висловів, а також формальних прийомів, зафіксованих у різних, відділених простором та

---

²Під «інтегративною герменевтикою фольклору» ми розуміємо таке дослідження будь-якого фольклорного явища з погляду етномузикології, фольклористики та лінгвістики, внаслідок якого можна гранично чітко, наскільки це можливо, локалізувати фольклорний текст в часі і просторі, виявити передумови його появи, типологічні і генетичні зв'язки з текстами інших народів. Див. [Назаров 2015; Назаров 2015а; Назаров 2017].

часом, фольклорних традиціях різних народів, що говорять чиговорили індоєвропейськими мовами. Це свідчить про спільноіндоєвропейське походження цього пласту формул [Топоров 1974; Надь 2002; Назаров 2015a; Назаров 2017; Топоров 2012; Schmitt 1967; West 2007].

Спільнослов'янський період теж успадкував і змістові, і формальні елементи попереднього етапу [Топоров 1974].

Як указують видавці збірника [СХ 1972], СХ «розквітли» в ХІХ–ХХ столітті, а думи – в ХVІ–ХVІІ, однак, додамо ми, це свідчить не більшу древність дум і «новизну» СХ, тільки про різний час активізації поетикальних засобів, успадкованих від давнішого часу, яка, звісно, не обійшлася без оновлення (передовсім) тематики, а частково і формальних показників тексту. Однак, попри позірну відмінність, навіть у формі дум і билин була знайдена подібність (сталість клаузул), яка в свою чергу нагадує розмір Слова о полку Ігоревім і становить спільний, імовірно, спільнослов'янський спадок [Никифоров 1940]. Отож, на нашу думку, не слід ставитися до СХ як до «новотворів», а як до з формальної і змістової точок зору архаїчних текстів.

Датування окремого тексту в фольклорі майже не можливо, але відносна хронологічна стратифікація **цілої традиції, цілого фольклорного** ідіому – цілком реальне завдання. Так, у своїй пізній хронологічній стратифікації [СХ 1972:43] *окремих текстів* СХ упорядники праві. Однак і цитований ними Ф. Колесса, і вони самі виходили з дещо романтичного уявлення, що в епіці повинні бути атрибути князівської доби (що, на нашу думку, якраз і свідчить про певну вторинність цих текстів, маркованість певною історичною епохою). Натомість чи не є «скромний селянський побут і обстановка» стадіально давнішими від князівської атрибутики? «Молодість» окремих текстів і антуражу заступила дослідникам крайній архаїзм способів текстотворення, виконання і поширення СХ. Якби Перрі потрапив не в 1930-ті не в тогочасну Югославію, а на Гуцульщину, то його спостереження щодо функціонування епічного тексту в живій фольклорній традиції, що остаточно переконала західних учених в усному, фольклорному походженні гомерівських поем, не

суттєво б відрізнялися від баченого ним у Боснії, де співці теж могли вводити деякі елементи пізнішого часу, зберігаючи при цьому давній спосіб епічної імпровізації. Далі спробуємо систематизувати промовисті свідчення архаїчності СХ як типу текстів.

Форма і формульність. Абсолютно штучним є суворе розмежування фольклорних «жанрів», від яких уже давно відійшло навіть літературознавство, адже фольклор – це складна система взаємоперетікання сталих формульних одиниць [Lord 1971].

Докорінно відрізняється мелодична складова співанок-хронік від дум, нагадуючи билини і південнослов'янські епічні пісні, адже кожен рядок СХ співається на ту саму мелодію [Грица 1972:57–58]³, не розбиваючись на окремі строфи, як, наприклад, у баладах (хоча найдавніші балади теж зберігають цю особливість архаїчного епосу). Взагалі таке широке побутування одного ритмомелодичного паттерну (коломийковий вірш і «наспів», [Грица 1972:56]) в усіх пісенних жанрах симптоматичне не лише для жанру, а для всього етнографічного регіону Гуцульщини: подібне явище спостерігаємо в архаїчних пісенних традиціях карелів і фінів [Krohn 1900].

Сам коломийковий вірш, як було вказано ще в 1900-х роках Ф. Колессою, нагадує деякі давні розміри індоєвропейських народів, які, як можемо стверджувати вже на сьогоdnішньому етапові розвитку індоєвропейістики, справді походять від спільноіндоєвропейських ритмічних зразків [Колесса 1970]. При чому тип коломийкового вірша (8 + 6) нагадує реконструйовані вже в спільноіндоєвропейської поетичної мови поєднання (7 / 8 + 5...7), відображений безпосередньо в ведійських, кельтських, хетських поетичних текстах, а опосередковано – в грецькому гекзаметрі [Watkins 1963]. Із зафіксованих на Балканах розмірів досить близько до коломийкового стоїть універсальний для всіх жанрів новогрецького фольклору [Baud-Bovy 1957] «стіхосполітікос» (8 + 7).

---

³[Грица 1972:73] наголошує на подібності мелодичної будови СХ і дум, однак «єдине джерело епічної творчості українського народу», яке має стояти за цією подібністю, не називає.

Речитативність СХ теж вказує на їх архаїку, адже їх «не співають, а переказують» (с. 8, [Грица 1972:56]). Власне, це і є зародковим станом мелодичного рівня пісенного тексту. Слабка диференційованість мелодії нагадує «замовляння або псалмодії» [Грица 1972:65]. Пор. зв'язок українських дум з замовляннями і голосіннями і на рівні форми [Колесса 1937], і на рівні мотивів (Шевчук). Домінування мовної інтонації над мелодією [Грица 1972:72] свідчить про архаїчний спосіб виконання [Гошовский 1971; Харлап 1972].

Ритмічною особливістю СХ поширення ізоритмічності [Грица 1972:71]. Синкопа, притаманна деяким мелодіям СХ, справді не може бути віднесена до угорських впливів, як про це здогадувалася Грица [Грица 1972:67], тому що синкоповані ритми в СХ часто відповідають мовним наголосам (наприклад [СХ 1972:309]), а також мають паралелі в інших індоєвропейських традиціях: синкоповані ритми є характерною ознакою багатьох ритуальних пісень слов'ян, балтів, германців, іранців, північноіндійських народів [Гольдин 1971; Земцовский 1975; Елатов 1974; Кауфман 1972]. Тобто ідеться не про танцювальний вплив, а радше ретенцію старих ритмічних зразків.

Більшість мелодій СХ мають вузький діапазон, у межах квінти [Грица 1972:72], а саме мелодії такого типу і К. Квітка, і А. Чекановска, і (незалежно від них) В. Віора вважали за найархаїчніші [Квітка 1926; Czekanowska 1966, Czekanowska 1972; Wiora 1957].

Врешті, С. Грица приходить до висновку, що «до говіркових хронік неважко знайти аналогії серед рецитацій російських билин, мелодій слов'янського обрядового циклу» [Грица 1972:74], що мало б наштовхнути на думку про невиправданість віднесення СХ як жанру до пізнього етапу.

Фактично дослідників ввела в оману подібність слів, автореферентних щодо оповіді, які вживаються в СХ: «*повідувати, казати*» [СХ 1972:42]. Це не свідчення «злободенності», а маркери епічності, паралелі до яких можна знайти і в «Слові о полку Ігоревім» (*начати же ся тѣи^пъсни по были намъ сего времени*), і билинах, і в інших індо-європейських епосах (пор. початок Іліади – Μῆνινάειδε θεά «оспівай гнів, богине»).

Сталий зачин *Послухайте, люди добрі, що хочу сказати* [CX 1972:10 etpassim] можна співвіднести з зафіксованим в інших індоєвропейських традиціях початковим звертанням (і до божества, і до аудиторії – це складно розрізнити) [Schmitt 1967:196–197], де грецьке *κλύθι* етимологічно споріднене з українськими *слухайте*.

Однак на цьому набір слів-маркерів слов'янського епосу не обмежується. Примітно, що висока їх концентрація саме на початку тексту, в сильні позиції: *Послухайте, люде добрі, що хочу казати, / А я хочу про Довбуша співанку співати. / Ану трошки послухайте а ви, гірські люде, / То найкраща наша слава з давніх-давен буде* [CX 1972:81], пор. *Будеш славу мати* [CX 1972:82], *не пропала слава* [CX1972:116]. Слава – це не тільки концепт, а й слово-формула, що вживається в сильних позиціях слов'янських епічних текстів (болгарських [Калоянов 1999:90,104], сербських [Карацїћ 1845:202,93], українських дум [Кирдан 1972:72,92,100], билин [Березовский 1981:18]). Це явище не випадкове, бо дехто взагалі вважав, що Слава була богинею давніх слов'ян [Боровский 1989]⁴, що не суперечить індоєвропейському спадкові, де слава є ключовим міфологічним поняттям (реконструйована праформа – **kleuos*, звідки і українське слава), збереженим у формулах як грецької, так і ведійської традицій [Schmitt 1967: 1 etpassim].

Спільнослов'янською, а ширше і спільноіндоєвропейською рисою [Schmitt 1967:264–269] є вживання тавтологічних висловів *зорили зорі* [CX 1972:96], *зимку зимували* [CX 1972:97], *зелене зіллячко* [CX 1972:102], *думку думкуєш* [CX 1972:111], *трепетка се трепле* [CX 1972:114].

В одному із випадків можна реконструювати міфологічну підоснову пісні на основі формули, що збереглася в ній як релікт. Так, нами було доведено, що індоєвропейська міфологема близнюків збереглася як формульний слід у піснях слов'янських народів (докладніше див. текстуальні паралелі, наведені в [Назаров 2017]). Імовірним слідом такої міфологеми слід вважати наступні рядки: *Дідьча тами його знає, та як він стріляє? / Що два браття, оба рідні,*

---

⁴ Пор.[Пачовський1903: 18].

голівки *склоняє?* [CX 1972:103], отож можна бачити за історією грабунку братами Туманюками оселі Моченюків міфологічний претекст сватання двох братів до однієї дівчини, але він настільки перемінився під впливом історичних обставин, що лише формула вказує на його ймовірні витoki. До цієї ж міфологеми можуть належати інші парні образи, що містять протиставлення: *Одна річка тече горі, друга тече долів* [CX 1972:302], *Одна зоря почорніла, друга зазоряла* [CX 1972:116], *Ой Андрійка поховали все попи та й дічки, / Семеночка мут губити страшні шибенички* [CX 1972:303], *У мене у городечку дві груші зацвили* [CX 1972:304] тощо. Сюди ж можуть належати і мотиви антагонізму між двома товаришами [CX 1972:301].

Також у CX натрапляємо і на звичні для всього українського фольклорного ареалу формули, наприклад: *попід гай зелененький* [CX 1972:99], *біле тіло* [CX 1972:117], *бити та рубати* [CX 1972:106], *тесові стільці, тесова лава* [CX 1972:204] тощо.

Зміст. Характерно, що обсяг «новин» і «історії», відображений у CX, типологічно відповідає архаїчним уявленням про «історію», яке гарно описав Стеблін-Каменський у книзі про світ саги: це не правда і не вигадка водночас, а особливий тип «правди», у якому можуть сусідити розповіді про початок світу [CX 1972:79–80] та новини недавнього часу, осмислені крізь призму формульного мислення народного співця: *А це тепер співаночка, колись правда була* [CX 1972:305], *Та то ж, брате не співанка, правда си скінчила* [CX 1972:102], *оце усе вірна правда, щоби я так здоров!* [CX 1972:112]. Така «історія» – це події міфологічного часу, співвідносні з міфологічним «dreamtime». Тому «новина», яку повідомляють CX, це «новина», що водночас є «стариною» (інша назва билини). «Історія», яку там шукали дослідники, це не історія в сучасному розумінні: це радше час героїчних і напівміфічних діянь, навіть якщо конкретні фактичні прецеденти складення тієї чи іншої пісні відомі з життя свого чи сусіднього села. Тим паче, що між автором-співачом і подіями чітко усвідомлюється дистанція: *Ой коби ми тогди були, що там говорили, / Ми би були тоту пісню ще краще зложили* [CX 1972:307]. Врешті, історія – це

явище нового часу, в архаїчних суспільствах, навіть у таких, як винахідники письма – шумери, історії в сучасному розумінні ще не було [Коллінгвуд 1980:18].

Навіть у «Слові о полку Ігоревім» шаманістичний пласт вірувань проявляється не так яскраво, як у СХ. У «Слові» цей пласт уже майже втратив свою ритуальну конкретику, тоді як у СХ герой може не тільки сам ворожити, але й постійно звертатися за порадою до віщуна: *А я собі поворожу воском на порозі, / Та ци правда, що імили Пилипка в дорозі? / Єк я собі поворожу на ярій пшеници, / Ци то правда, що губили Пилипка в темници?* [СХ 1972:95]. Це цілком відповідає концепції Боура про те, що в основі епосу лежать шаманістичні оповіді [Bowra1952]. Довбуш метафорично описується як птах: *Сидит Довбуш, гірський орел, пишно сизоокій* [СХ 1972:64], *зачинаєт по всіх верхах літати, гуляти* [СХ 1972:85], пор. у «Слові» – *шизымь орломъ подъ облакы*. У слові шаманістичні ознаки героя розмиті, натомість Довбуш, як герой карело-фінського епосу, не силою, а чарівним даром перемагає ворогів і не вразливий до звичайної зброї: *Довбуш кулі визбираєт, зачнет ся смієти* [СХ 1972:90], а перемогти його самого можна лише шляхом магічних маніпуляцій (застрелити спеціально відлитою кулею, на якій відслужили сакральне число служб). Деякі варіанти текстів про Довбуша (напр., [СХ 1972:95–100]) взагалі можна розцінювати як пам'ять про розподіл військової (Довбуш) і сакральної («дідок-віщун») влад (про цей мотив в інших індоєвропейських епосах писав Ж. Дюмезіль). Не менш архаїчна заборона розповідати таємницю своєї сили жінки (Самсон і Даліла – лише один із прикладів, тому вплив біблійного тексту, хоч і не можна виключати, але й обмежувати паралелі лише ним не було б виправдано).

Тематичний репертуар СХ значно ширший за звичні для нас рамки епосу: тут наявна значна кількість міфологічних текстів, які ніяк не пояснити належністю цих текстів до «новотворів». Це походження світу і гуцулів [СХ 1972:79–80], опис календарних і родинних звичаїв, своєрідні «Труди і дні» гуцула [СХ 1972:329 і далі]. Чітко виявляються міфологічні уявлення про рівні

світобудови: *Та найвище буйний орел свій осідок має, / Трохи нижче пишний готур та й пугач дрімає. / А ще нижче всякі такі полонинські птахи* [СХ 1972:328].

Так само, як і «Слові», герої вірять у віщі сни: *А єкий тепереньки сон поганий снили! / А я таки сон приснила, що й не нагадаю: / Такий его приснила, що я си лунаю* [СХ 1972:98] (пор. [СХ 1972:191]).

Як у всіх араїчних епосах, відбувається циклізація довкола родів чи окремих героїв, почасти історичних,

Висновки. Отож, за музичними особливостями СХ хроніки ближчі до билин і до південнослов'янського епосу (рівноскладові рядки, співані чи проказувані речитативом на один мотив).

Формальні особливості СХ дозволяють стверджувати наявність у них більшою мірою збережених, ніж у думах, рис праслов'янської, а подекуди й індоєвропейської фольклорної поетики (п. 4 статті).

Тематика СХ ширша, ніж тематика дум, а подекуди навіть південнослов'янського епосу. Вона виявляє риси синкретичності міфологічних оповідей і власне «епосу» у вузькому розумінні, що дозволяє припустити їх стадіально давніше походження. Так, існують СХ, які аж ніяк не вписуються в вузьке розуміння «історії» – про походження світу, про річні цикли гуцульських обрядів. У цих групах СХ з усією повнотою проступає їх міфологічна першооснова.

Отож, праслов'янський епічний спадок двічі в ареалі української мови слугував основою творення епічного фольклорного ідіому, і фактично українською мовою представлено водночас два різні типи епосу – народні думи і гуцульські співанки-хроніки. Детальніше дослідження схожостей і розбіжностей співанок-хронік з українськими думами, билинами та текстами південнослов'янських епосів – це вже тема подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЯ

Березовский 1982 – Березовский И. П. (сост.). Былины. Киевский цикл / И. П. Березовский. – Киев : Днипро, 1982.

Боровский 1989 – Боровский Я. Е. О названии великой богини славян / Я. Е. Боровский // Древние славяне и Киевская Русь [отв. ред. П. П. Толочко]. – Киев : Наукова думка, 1989. – С. 84–90.

Гольдин 1971 – Гольдин М. Черты общности и связи в песенном творчестве латышей и соседних народов / М. Гольдин. – М. : Советский композитор, 1978. – 216 с.

Гошовский 1971 – Гошовский В. Л. У истоков народной музыки славян / В. Л. Гошовский. – Москва : Музыка, 1971. – 304 с.

Грица 1972 – Грица С. Й. Функція музичного елемента в співанках-хроніках / С. Й. Грица // Співанки-хроніки. Новини. – К. : Наукова думка, 1972. – С. 54–75.

Данилов 1977 – Данилов К. Древние Российские стихотворения, собранные Киршею Даниловым. – Москва : Наука, 1977.

Дей 1972 – Дей О. І. Співанки-хроніки (новини) / О. І. Дей // Співанки-хроніки. Новини. – К. : Наукова думка, 1972. – С. 11–53.

Елатов 1974 – Елатов В. И. По следам одного ритма / В. И. Елатов. – Минск, 1974. – 128 с.

Земцовский 1975 – Земцовский И. Мелодика календарных песен / И. Земцовский. – Ленинград: Музыка, 1975.

Калоянов 1999 – Калоянов А. (състав.). Български народни песни. Велико Търново, 1999.

Карацић 1845 – Карацић В. С. Српске народне пјесме. Књига друга, у којојсу пјесмејуначке најстарије / В. С. Карацић. – У Бечу, 1845.

Кауфман 1972 – Кауфман А. Общие черты между болгарскими и восточнославянскими обрядовыми песнями / А. Кауфман // Славянский фольклор (статьи и материалы) [Сост. и ред. И. И Земцовский]. – М. : Музыка, 1972. – С. 126–141.

Квітка 1926 – Квітка К. Первісні тоноряди / К. Квітка // Первісне громадянство. – 1926. – №3.

Колесса 1937 – Колесса Ф. Формули закінчення в українських народних думках у зв'язку з питанням про наверстування дум / Ф. Колесса // Записки Наукового товариства імени Шевченка. Праці філологічної секції. – 1937. – т. CLV. – С. 29–67.

Колесса 1970 – Колесса Ф. М. Ритміка українських народних пісень // Ф. М. Колесса : музикознавчі праці. – К. : Наукова думка, 1970. – С. 19–233.

Колінгвуд 1980 – Коллінгвуд Р. Дж. Идея истории. Автобиография / Р. Дж. Коллінгвуд. – М. : Наука, 1980. – 486 с.

Надь 2002 – Надь Г. Греческая мифология и поэтика / Г. Надь. – Москва : Прогресс-Традиция, 2002.

Назаров 2015 – Назаров Н. А. Индоевропейское происхождение поэтического языка «Слова о полку Игореве» : грамматические свидетельства / Н. А. Назаров // *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*. – 2015. – Т. 60/1. – С. 151–166.

Назаров 2015а – Назаров Н. А. Обрядове походження казкового тексту : «Івасик-Телесик» з точки зору лінгвістики. – К., Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. – 82 с.

Назаров 2015б – Назаров Н. А. Індоевропейське походження формул українського фольклору : Сучасна інтерпретація спостережень О. О. Потебні / Н. А. Назаров // *Мовознавство*. – 2015. – № 6. – С. 66–71.

Назаров 2017 – Назаров Н. А. Следы индоевропейского близнечного мифа в формулах балто-славянских песен / Н. А. Назаров // *Scando-Slavica*. – 2017. – т. 63/1 (в друці).

Никифоров 1940 – Никифоров А. И. Проблема ритмики Слова о полку Игореве / А. И. Никифоров // Ученые записки Ленинградского государственного педагогического института им. М. Н. Покровского. – 1940. – Т. 4. – Вып. 2. – С. 214–250.

Пачовський 1903 – Пачовський М. І. Народний похоронний обряд на Руси. Порівнююча студія / М. І. Пачовський. – Львів, 1903.

Путилов 1997 – Путилов Б. Н. Эпическое сказительство. Типология и этническая специфика / Б. Н. Путилов. – М. : Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1997. – 295 с.

СХ 1972 – Співанки-хроніки. Новини [упор. О. І. Дей, С. Й. Грица]. – К. : Наукова думка, 1972. – 560 с.

Топоров 1974 – Топоров В. Н. Исследования в области славянских древностей : Лексические и фразеологические вопросы реконструкции текстов / Вяч. Вс. Иванов, В.Н Топоров. – М. : Наука, 1974.

Топоров 2012 – Топоров В. Н. Пиндар и Ригведа / В. Н. Топоров. – Москва : РГГУ, 2012.

Харлап 1972 – Харлап М.Г. Народно-русская музыкальная система и проблема происхождения музыки / М. Г. Харлап // Ранние формы искусства. Сб. статей [сост. С. Неклюдов]. – Москва : Искусство, 1972. – С. 221–273.

Baud-Bovy, S. La Strophe de distiques rimés dans la chanson grecque / S. Baud-Bovy // Studia memoriae Belae Bartóksacra. – Budapestini: Aedes Academiae Scientiarum Hungaricae, 1957. – p. 355–374.

Bowra 1952 – Bowra C. M. Heroic Poetry / C. M. Bowra. – London : Macmillan, 1952. – 590 p.

Czekanowska 1966 – Czekanowska A. The diatonic melodies of the narrow range in Slavic countries / A. Czekanowska // Lud. T. L (1964–65). – Wrocław, 1966. – S. 392–410.

Czekanowska 1972 – Czekanowska A. Ludowe melodie wąskiego zakresu w krajach słowiańskich / A. Czekanowska. – Kraków : Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1972. – 264 s.

Dołęga-Chodakowski 1967 – Dołęga-Chodakowski Z. : O Sławiańszczyźnie przed chrześcijaństwem oraz innepismailisty / Zorian Dołęga-Chodakowski. Warszawa, 1967.

Krohn1900 – Krohn, I. De la mesure à 5 temps dans la musique populaire finnoise / I. Krohn // Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft. – 1900. – N. 1. – S. 142–146.

Lord 1971 – Lord B. A. The Singer of Tales / B. A. Lord. – New York : Athenaeum, 1971.

Schmitt 1967 – Schmitt R. Dichtung und Dichtersprache in indogermanischer Zeit / R. Schmitt. – Wiesbaden, 1967.

Watkins 1963 – Watkins C. Indo-European metrics and archaic Irish verse / C. Watkins // *Celtica*. – 1963. – N. 6. – Pp. 194–249.

West 2007 – West M. L. Indo-European Poetry and Myth / M. L. West. – Oxford University Press, 2007.

Wiora 1957 – Wiora W. Ältere als die Pentatonik / W. Wiora // *Studium memoriae Belae Bartók sacra*. – Budapestini : Aedes Academiae Scientiarum Hungaricae, 1957. – S. 185–208.